

Normkonflikter i studentöversättningar

Marja Kivilehto

Institutionen för språk- och översättningsvetenskap, svenska
Tammerfors universitet

Artikkeli käsittelee sitä, minkälaisia normikonflikteja kääntäjäopiskelijoiden käänöksissä esiintyy heidän kääntäessään erikoisalan tekstiä vieraaseen kieleen. Tarkastelun kohteena oleva aineisto koostuu opiskelijoiden käänöksistä ja käänöskommenteista, joita täydentävät opettajan kanssa tehty haastattelu ja ulkopuolisen arvioijan kirjalliset kommentit. Aineiston perusteella voidaan sanoa, että opiskelijoiden normikonfliktit kytkeytyvät toisaalta vieraaseen kieleen, toisaalta käännettävään erikoisalan tekstiin eli kyseessä ovat ymmärtämiseen ja tulkintaan liittyvät ongelmat. Voidaan kuitenkin kysyä, mikä merkitys arvioijan taustalla on käänösten arvioinnissa. Aineisto osoittaa, että käänöksiä arvioineet opettaja ja ulkopuolinen asiantuntija eivät ole täysin yksimielisiä arvioinneissaan, mikä muistuttaa arvioinnin subjektiivisuudesta ja normien palautumisesta yksilötasolle.

Nyckelord: översättarutbildning, normer för facköversättning, översättning till främmande språk

1 Inledning

I denna artikel diskuterar jag vilka slags normkonflikter som uppstår då en grupp studenter inom översättarutbildningen översätter en facktext till ett främmande språk och får feedback på sina översättningar. Mitt antagande är att konflikterna till stor del beror på brott mot allmän- och fackspråkliga normer, eftersom studenterna översätter till ett språk som inte är deras modersmål och inom ett fackområde som de nödvändigtvis inte är insatta i. Man kan dock fråga sig vad som är en norm då facköversättningar utvärderas. Mottagarens bakgrund och förväntningar torde spela en viktig roll och påverka utvärderingen.

Normer och normkonflikter är ett svårdefinierbart fenomen som inte enkelt kan kategoriseras. Oftast förstår man med normer sociala regler som styr handlingar (se t.ex. Sulkunen 1998: 79f). Inom ett fackområde är det specialistgrupper, så kallade normauktoriteter, som avgör vad som är normenligt respektive normstridigt (Schäffner 1999: 2; om sociala faktorer vid fackspråkskommunikation se Baumann 2005: 39). Normerna tillämpas dock alltid av individen. Om individens normer står i strid med fackområdets normer, menar man att det uppstår konflikter med normbrott som påföljd. Dessa norm-

brott kan följas av en sanktion. I översättnings-sammanhang innebär en sanktion att översättningen inte anses acceptabel och adekvat: den saknar legitimitet hos mottagaren. Läsning av en översättning innebär tolkning vilket betyder att det alltid finns drag hos en översättning som flera mottagare har samma åsikt om, men också drag där meningarna går isär (Puurtinen 2001: 89).

Det är inte alltid lätt att bedöma om någon handling är normstridig. Många sociala krafter samverkar och acceptansen varierar allt efter grupp och individ. I bedömningen av språkhandlingar kan man dock fundera över i vilken mån handlingen är etablerad, hur accepterad den är inom ett fackområde och hur accepterad den är bland normauktoriteterna. Förutom själva acceptansnivån kan man ta fasta på hur beredda experterna och individen är att acceptera språkhandlingen. Beredvilligheten beror på hur handlingen stämmer med systemet i övrigt, hur den stämmer med traditionen och hur den fungerar i olika sammanhang. (Språkriktighetsboken 2005: 23.) Även om utbildningen skiljer sig från professionell verksamhet torde normernas diffusa karaktär gälla även där. I viss mån kan man klart påpeka att något är fel och att man inte säger så, men överlag är det fråga om tolkning och synvinklar (Språkriktighetsboken 2005: 20).

Nedan diskuterar jag normkonflikter utifrån en fallstudie som jag utförde hösten 2006. Först tar jag upp undersökningsmaterialet och därefter normkonflikter både ur studenternas och ur utvärderarnas synvinkel. Till slut behandlar jag fallstudien med tanke på undervisning i facköversättning och diskuterar hur man kan ta upp normer och normkonflikter i samband med facköversättning. Artikeln anknyter till diskussionen om normer i översättningsstudierna (se Kivilehto 2006: 110f.), med speciell hänsyn till översättningsdidaktiken.

2 Material

Det huvudsakliga materialet för fallstudien utgörs av 14 översättningar gjorda av översättarstudenter på ämnesstudienivå och kommenterade av studenternas lärare. Förutom översättningarna består materialet av studenternas översättningskommentarer

och en intervju med läraren. Läraren kan på grund av sin position ge kriterier för vad som anses normenligt respektive normstridigt. Normerna varierar dock från en person till en annan, och därför fick en fackexpert på området kommentera fyra av översättningarna som representerar typiska fenomen i översättningarna. Fackexperten kan sägas vara en lämplig representant för en prototypisk måltextläsare i och med att experten är insatt i måltextens fackområde men inte bekant med källtexten. Med hjälp av det samlade materialet vill jag skapa en förståelse för hur normer utformas och diskutera hur de kan hanteras vid undervisning i facköversättning.

De 14 översättarstudenter vilkas översättningar studeras deltog i kursen Översättning finska–svenska II vid Tammerfors universitet hösten 2006. Det var deras andra kurs i översättning till svenska. Studenterna är biämnestudenter och har en varierande studiebakgrund: 8 har något översättningsämne som huvudämne medan 5 studerar litteratur eller språk som huvudämne och 1 inte har något huvudämne. Inskrivningsåret vid universitetet varierar mellan 1997 och 2004.

Studenterna i gruppen fick i uppgift att översätta inledningen till ett artikelmanus från finska till svenska. Uppgiften skilde sig från studenternas tidigare uppgifter eftersom det inte var deras lärare som valde ut texten och formulerade uppgiften, utan det var en utomstående person, jag. Den fiktiva översättningsuppgiften gick ut på att Tammerfors universitet och Linköpings universitet har samarbetat under åren och att ett exempel på samarbetet är boken *Ongelmista oppimisen iloa* (2005), där fyra linköpingsforskare har sina artiklar översatta till finska. Enligt uppgiften skulle studenterna översätta artikelmanuset för en publikation som Linköpings universitet skulle ge ut.

Artikelmanuset handlar om problembaserat lärande på webben och är en typisk vetenskaplig artikel med fokus på fakta (om facktexter se också Pilke 2000: 65). Inledningen består av 12 grafiska meningar fördelade på två stycken. Bland meningarna förekommer huvudsatser, bisatser och satsförkortningar. Antalet ord (med rubriken medräknad) är 201 och det genomsnittliga antalet ord per mening är därmed drygt 16. Det finns dels pedagogiska fackord som *etäopiskelu* (distansstudier), *lähiopetus* (närundervisning), *monimuoto-opiskelu* (flexibelt lärande), *PBL* (PBL, problembaserat lärande), *tutor*

(handledare) och *tutoriaali* (basgruppsarbete), dels fackord som har med lärande på webben att göra. Exempel på sådana ord är *tieto- ja viestintäteknologia* (informations- och kommunikationsteknologi), *verkko-PBL* (PBL på webben) och *verkkosovellus* (nättillämpning). Förutom dessa fackord förekommer det verbalsubstantiv och particip som kan karakteriseras som typiska för vetenskapens språk. I inledningen beskriver artikelförfattarna vad artikeln går ut på och i vilken ordning innehållet presenteras. Ordningsföljden tas upp i den ordning som artikeln är disponerad efter.

3 Normkonflikter

Språkhandlingar sker som sagt inte hur som helst utan regleras av normer och förväntningar. Om normer inte följs, finns det en risk för normkonflikter, som kan leda till att det språkliga budskapet inte anses som acceptabelt och att kommunikationen brister. I min analys av normkonflikter i studenternas översättningar utgår jag från språkliga normer (Kivilehto 2006: 111–112), som kan indelas i allmän- och fackspråkliga normer. Allmänspråkliga normer är grammatikaliska regler och sådana sociala och situationella faktorer som påverkar språkbruket. Fackspråkliga normer är däremot ett slags riktlinjer för ett acceptabelt språkbruk inom ett fackområde. I praktiken är det dock svårt att dra en skarp gräns mellan olika typer av normer (se också Puurtinen 2001: 91). Detta gäller speciellt språkbrukets acceptabilitet.

Acceptabiliteten spelar en viktig roll vid utformningen av normerna. Acceptabiliteten för en översättning kan bedömas genom att översättningar och parallelltexter jämförs och/eller att informanter tillfrågas (Puurtinen 2001: 86–87). I denna artikel står informanterna i fokus: acceptabiliteten betraktas ur två utvärderares synvinklar av vilka den ena representerar allmänspråklig expertis (läraren) och den andra fackspråklig expertis (fackexperten). Avsikten är att enbart belysa utvärderarnas synpunkter på studenternas översättningslösningar: de enstaka lösningarna kommer inte att diskuteras med hjälp av en jämförande analys med parallelltexter.

Utgångspunkten för diskussionen om normkonflikter är studenternas översättningar som läraren kommenterat. För att få stöd för den uppfattning som uppstår genom

översättningarna och lärarens kommentarer har även studenternas översättningskommentarer analyserats och intervjun med läraren beaktats. Översättningskommentarerna har studerats ur den synvinkeln på vilket sätt studenterna går in på översättningsproblematiken, d.v.s. hur studenterna inriktar sig på facköversättning. Inriktningen kan vara helhetsbetonad då studenterna beaktar sammanhang, men även detaljfokuserad då studenterna tar upp enstaka lexikala problem utan att behandla sammanhang (om olika inriktningar se Biggs 2003: 38f). I denna artikel hänvisas till översättningskommentarerna endast som komplement till övrigt resonemang och analyseras inte upp i detalj. Detsamma gäller intervjun med läraren.

Vid problematisering av normer för facköversättning står fackexpertens kommentarer i fokus. Kommentarer jämförs med lärarens kommentarer och vikt läggs vid de fackuttryck som både fackexperten och läraren tar upp. Utifrån kommentarerna placeras uttrycken på ett kontinuum med hänsyn till hur acceptabla de anses vara.

3.1 Brott mot allmänspråkliga normer

Enligt den rådande normen ska facktexter präglas av ett sådant språkbruk som på bästa möjliga sätt tjäna syftet med texten (*Fackspråk eller fikonspråk?* 2004). Språket i facktexter följer med andra ord normen för bra språkbruk i allmänhet, även om normen är något striktare än för t.ex. skönlitterära texter (Baumann 2005: 34). Normen för bra språkbruk följs dock inte till fullo av studenterna i fallstudien, utan materialet ger en antydning om att studenterna som grupp bryter mot allmänspråkliga normer. Lärarens markeringar i översättningarna visar att studenterna har problem med böjning och ordval: böjning som problemtyp dominerar (ca 33 % av fallen), dock med en knapp marginal till ordval (ca 28 %).

Enbart böjningsproblem av typen **båda utbildningsprojekt genomfört av oss* täcker en tredjedel av normbrotten i översättningarna. Detta leder till frågan om det vore bättre att studenterna hade tillräckliga språkkunskaper innan de börjar översätta fackspråkliga texter (se Bretthauer 2000). I intervjun påpekar läraren att studenterna upprepar samma fel gång på gång. Orientering mot ett visst sätt att arbeta verkar vara svår att ändra. Dels

kan det hänga ihop att man inte är medveten, dels att man är medveten men inte bryr sig så mycket om vad man gör för att man skulle kunna ändra på sitt handlande (se även Nissilä, Martin, Vaarala & Kuukka 2006: 136). Målorientering och strävan efter att förstå och bli förstådd kan dock kompensera de brister som studenterna har i själva språkhanteringen. Hos de studenter som har få problem med det som läraren kallar ”ordval” kan man ana en inriktning på helheter. De tar inte lexikala uttryck som översättningsenheter utan koncentrerar sig på vad uttrycken hör ihop med. Man kunde säga att de når både den första nivån där ett uttryck har en viss mening och den andra nivån där uttryckets betydelse realiserar i ett sammanhang.

I sina översättningskommentarer diskuterar studenterna fackområdet genom språkbruket och innehållet i källtexten. De anser att meningsuppbyggnaden är komplicerad vilket bidrar till att översättningsarbetet varit ansträngande. Man kunde anta att det är källtexten med sina långa meningar och inte så mycket själva fackområdet som varit svår. Några av studenterna är dessutom bekanta med problembaserat lärande som fackområde sedan tidigare och därför kändes källtexten inte oöverkomlig.

3.2 Brott mot fackspråkliga normer

Om man tar fackexpertens kommentarer som utgångspunkt, får man en annan bild av normkonflikterna. Grammatiken träder tillbaka, och det verkar som om fackexperten fäster mer uppmärksamhet på aspekter som har mer med själva fackområdet, problembaserat lärande, att göra. Detta framgår av en allmän kommentar som fackexperten ger om fyra av översättningarna:

Problembaserat lärande är den benämning vi har idag (inte inläring).

Underrubriken på samtliga papper är svår[a] att förstå på svenska (ex föränderliga uppfattningar, mångformiga förverkligande) – jag vet inte riktigt vad ni menar så jag kan inte ge något bra förslag.

Mångformig, flerformig, flerformsstudier är inte uttryck vi använder på svenska – olika undervisningsformer eller studieformer är bättre. [...]

Projektör, system?? Blir bäst på svenska som planerare.

I stället för tutor använder vi mest på svenska basgruppshandledare och basgrupp (inte tutorial).

Motivkrets vet jag inte vad det innebär – finns inte på svenska.

Fackexperten fokuserar på studenternas lösningar ur fackområdets och dess begrepps synvinklar. Läraren har en allmänspråklig syn på översättningarna, men ändå tar hon upp delvis samma problem som fackexperten. Utifrån fackexpertens och lärarens problematiseringar kan studenternas lösningar placeras på en bedömningsskala där den ena ytterligheten utgörs av i sitt sammanhang oförståeliga och därför oacceptabla uttryck och den andra av förståeliga men mindre acceptabla uttryck. Denna mindre acceptabilitet beror på att uttrycken inte är etablerade. Exempel på oacceptabla uttryck är *motivkrets* (aihepiiri), *mångformigstudier* (monimuoto-opiskelu), *projektör* (suunnittelija) och *systemare* (suunnittelija). Dessa uttryck förkastas av både fackexperten och läraren. *Motivkrets*, *projektör* och *systemare* anses som oacceptabla eftersom uttrycken inte är begripliga i sitt sammanhang. *Mångformigstudier* kommenteras av läraren genom att uttrycket inte finns. Uttrycken förekommer i följande sammanhang i källtexten:

Tarkastelemme tässä artikkelissa [...] digitaalisten medioiden mahdollistamien etä- ja *monimuoto-opiskelun* muotojen yhdistämisen mahdollisuuksia ja käytännön toteutuksia. [...] Tarkastelemme *aihepiiriä* molempia näkökulmia (teknologisesta ja pedagogisesta) käsittelevän kirjallisuuden ja toteuttamiemme koulutushankkeiden kautta. [...] Yleisempää tarkastelua peilaamme *suunnittelijan*, tutorin ja opiskelijan näkökulmista kahden korkea-asteen täydennyskoulutushankkeen avulla.

Det finns dock några uttryck som läraren accepterar men fackexperten förkastar. Vad gäller *flerformig* och *flerformsstudier* menar läraren att de är genomskinliga och därmed förståeliga för svenskar även om de inte ofta förekommer i svenska texter. Om *inläring* respektive *lärande* menar läraren att båda uttrycken förekommer på Linköpings universitets sidor varför de kan betraktas som brukliga. *Tutorial* diskuterar läraren utifrån språkriktigheten och anser att den grammatikaliska formen i studenternas översättningar inte är korrekt. Ordet *tutor* betraktar läraren däremot som acceptabelt eftersom det används i universitetssammanhang.

Läraren bedömer att *problembaserad inläring* och *tutorial* fungerar i sitt sammanhang, medan fackexperten är av en annan åsikt. Att uttrycken bedöms olika kan kanske förklaras med informanternas olika bakgrund. Intervjun ger en antydning om att läraren inte varit insatt i fackområdet och dess språkbruk, varför utomstående källor antagligen varit viktiga. Med all sannolikhet har det varit svårt som icke-fackexpert att bedöma

acceptabiliteten hos vissa av uttrycken. Fackexperten hänvisar i sina kommentarer till hur vedertagna uttrycken är: ”den benämning som vi har i dag”, ”är inte uttryck vi använder på svenska”. Fackexperten anser bruket inom fackområdet som norm och ifrågasätter inte språkbruket desto mera. Läraren diskuterar språkvården och grammatiken, men funderar också över om och hur läsaren kan förstå en översättning med icke-etablerade ord och uttryck. Toleransen hos läraren verkar vara något större gentemot icke-etablerade uttryck än hos fackexperten. Att graden av etablering inte är det enda kriteriet för acceptabiliteten är bra att komma ihåg vid översättning: översättningar som andra texter följer tidigare modeller men skapar samtidigt något nytt (se också Puurtinen 2001: 91). Idealt vore om båda aspekterna kunde tas hänsyn till.

Syftet med översättningen var att den skulle publiceras i Sverige, varför sverigesvenskt språkbruk var att föredra. Eftersom källtexten dock är en facktext som har sitt ursprung i ett fackområde, spelar finlandssvenskt respektive sverigesvenskt språkbruk kanske inte en så stor roll som vid översättning av andra typer av texter. Å andra sidan kan man ta en kulturell utgångspunkt (Baumann 2005: 38) och mena att problembaserat lärande ter sig olika i olika kulturer. I vilket fall som helst är det väl fråga om hur mottagaren av översättningen accepterar sådant språkbruk som han eller hon i första hand inte är van vid. I texter inom fackområdet pedagogik finns det olika uttryck för samma fenomen och samma uttryck för olika fenomen (se Siljander 2002). Dessutom är det svårt att dra en gräns mellan allmän- respektive fackspråk (Thelen 2004: 568). Normerna för språkbruket är allt annat än strikta och stabila.

4 Diskussion

Det finns flera punkter där studenterna i fallstudien bryter mot läsarens förväntningar på en språkligt acceptabel översättning. Normerna har sitt ursprung i grammatiken eller betydelseöverföringen. Måltextläsaren förväntar sig inte oförståeliga texter, inte heller texter där språket avviker från det som anses normalt. I och med att jag jämförde lärarens kommentarer med fackexpertens kommentarer ser jag vad de förväntar sig av facktexter inom problembaserat lärande. Fackexperten sätter mer värde på själva sakinnehållet medan läraren är noggrann med allmänspråket och dess normer. Kanske

kunde detta beaktas ur den synvinkeln hur betydelser skapas: uttryck kan anses ha betydelser som utvidgas eller begränsas av sammanhanget. Fackexperten går in på djupet genom fackområdet och får med de drag som är viktiga för uttrycken ifråga. Läraren är däremot koncentrerad på allmänspråket och uppmärksammar kanske inte lika mycket fackområdet och den fackspråkliga funktionaliteten.

Förutom allmänspråkliga normer bryter studenterna också mot fackspråkliga normer. De uppfattar fackuttrycken inom problembaserat lärande som genomskinliga och sådana som kan hanteras på samma sätt som allmänspråkliga uttryck (*tutor, tutorial*). Naturligtvis medför översättning till ett främmande språk sina utmaningar, men vid facköversättning torde det vara viktigt att förstå källtexten och det fackområde som källtexten representerar. Förståelsen borde vara optimal i detta fall eftersom källspråket är studenternas modersmål. På basis av översättningskommentarerna får man ett intryck att studenterna först uppmärksammar språket och de språkliga uttrycken och inte alltid hinner gå in på djupet i fackområdet. Detta framgår av att studenterna nöjer sig med ordlistor som de hittar på internet och inte beaktar hur acceptabla de är i sammanhanget.

Det kan antagligen sägas att studenternas syn på kunskap hör samman med hur de förstår och bidrar till hur de orienterar sig i sitt handlande. Om studenterna utgår från att det finns en rätt lösning på ett problem, orienterar de sig efter att hitta *en* lösning och intresserar sig inte så mycket för alternativa lösningar. Om de däremot tänker mer utvidgat, kommer de fram till alternativa lösningar. Inom utbildningen lär sig studenterna hur man hanterar information och kunskap. Där utvecklas också färdigheter i att förstå sammanhang och tänka självständigt. Även om studenterna inte är insatta i fackområden kan många dock kompensera bristen genom att utnyttja dessa allmänna färdigheter. De drar slutsatser med hjälp av tidigare erfarenheter, bygger sina antaganden på förväntningar och försöker hitta förklaringar till olika fenomen. Det är avgörande att studenterna inte tar saker och ting som självklarheter utan stannar upp och frågar vad något *egentligen betyder* och ur vilken synvinkel.

I inledningen ställde jag frågan hur normer och normkonflikter kan tas upp i undervisning i facköversättning. Lärarens och fackexpertens problematiseringar visar att normer

hänger ihop med perspektiv: å ena sidan kan grammatiken och korrektheten betonas, å andra sidan kan vikt läggas vid fackområdet och -begreppen. I undervisnings-sammanhang är det bra om dessa två aspekter samverkar. Enbart felanalyser bidrar inte till att facköversättning som fenomen behandlas tillräckligt mångsidigt, men att utgå från fackområdet och bortse från korrektheten leder inte heller till lyckade lösningar. Problematiseringen ska i stället ge underlag för en diskussion om vad facköversättning egentligen innebär. Om man bortser från de fall som har med språkkunskaper på systemnivå att göra, böjning o.s.v., är det kanske lämpligast att fråga var gränserna går för vad som kan anses vara en *facköversättning*. Hur mycket får och ska man avvika från de normer som karakteriserar det sammanhang där källtexten skapats? Med tanke på läsarens förväntningar är informationen och den referentiella funktionen viktigast. Läsaren måste se och förstå sambandet mellan fenomenet i texten och den utomtextuella referenten. Enligt detta kunde man tänka sig att språket har en underordnad roll. Det är dock med hjälp av språket som betydelseförbindelser mellan fenomen och utomtextuella referenter skapas. Med andra ord ska översättningen bidra till att läsaren kan förknippa språkliga benämningar med de fenomen och referenter som avses.

Som helhet kan man kanske säga att betydelseskapande på olika nivåer är avgörande. Med betydelseskapande menar jag att företeelser måste ses i ett sammanhang vare sig det gäller allmänspråket, fackspråket eller fackområdet. Frågan är huruvida man vid undervisning i facköversättning ska koncentrera sig på betydelser som skapas i sammanhang. På detta sätt skulle de studenter som har svårigheter med helheter få en bättre överblick. Vissa av studenterna utnyttjar parallelltexter, men går inte in på djupet med källorna vilket framgår av att de nöjer sig med första bästa lösning och glömmer bort sammanhangen. Sammanhangen verkar vara viktiga på olika nivåer av betydelseskapande: från enstaka ord till hela texter.

Litteratur

- Baumann, K.-D. (2005). Das komplexe Normensystem der Fachkommunikation. *Fachsprache*, 32–47.
- Biggs, J. (2003). *Teaching for Quality Learning at University. What the student does*. Philadelphia: The Society for Research into Higher Education & Open University Press.
- Brethauer, P. (2000). Das Anforderungsprofil für Fachübersetzer/-dolmetscher und Voraussetzungen für ihren bidirektionalen Einsatz. I: *Translation into Non-Mother Tongues: In Professional Practice and Training*, 147–152. Red. M. Grosman, M. Kadric, I. Kovačić & M. Snell-Hornby. Tübingen: Stauffenburg.
- Fackspråk eller fikonspråk? Om naturvetares språk*. (2004). [online]. Terminologicentrum TNC [citerat 17.3.2007]. Tillgänglig: <http://www.tnc.se/media/Fikonsprak.pdf>.
- Kivilehto, M. (2006). Översättarstudenter och översättandets normer. I: *Fackspråk och översättningsteori. VAKKI-symposium XXVI. Vasa 11.–12.2.2006*, 109–118. Red. E. Lehtinen & N. Niemelä. Publikationer av Forskargruppen för översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet vid Vasa universitet. Vasa.
- Nissilä, L., M. Martin, H. Vaarala & I. Kuukka. (2006). *Saako olla suomea? Opas suomi toisena kielenä -opetukseen*. Helsinki: Opetushallitus.
- Ongelmista oppimisen iloa*. (2005). Ongelmaperustaisen pedagogiikan kokeiluja ja kehittämistä. Red. E. Poikela & S. Poikela. Tampere: Tampere University Press.
- Pilke, N. (2000). *Dynamiska fackbegrepp. Att strukturera vetande om handlingar och händelser inom teknik, medicin och juridik*. Vasa: Universitas Wasaensis.
- Puurinen, T. (2001). Käännösten hyväksyttävyys. I: *Alussa oli käännös*, 82–94. Red. R. Oittinen & P. Mäkinen. Tampere: Tampere University Press.
- Schäffner, C. (1999). The Concept of Norms in Translation Studies. I: *Translation and Norms*, 1–8. Red. C. Schäffner. Clevedon: Multilingual Matters.
- Siljander, P. (2002). *Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen*. Helsinki: Otava.
- Språkkriktighetsboken*. (2005). Utarbetad av Svenska språknämnden. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Sulkunen, P. (1998). *Johdatus sosiologiaan: käsitteitä ja näkökulmia*. Porvoo: WSOY.
- Thelen, M. (2004). Competence in Recognition and Production in the Translation of Subject Field Specific Language (SSL). I: *Translationskompetenz. Tagungsberichte der LICTRA (Leipzig International Conference on Translation Studies) 4.–6.10.2001*, 563–579. Red. P. A. Schmitt & G. Wotjak. Tübingen: Stauffenburg.